

Posudek oponenta disertační práce studentky Mgr. Renáty Topinkové
“Dating in modern Societies: Způsoby seznamování v současné společnosti”
předkládané v roce 2023 na Katedře Sociologie FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Předkládaná disertační práce představuje online seznamování jako součást ustavování dnešních partnerských vztahů. Jedná se o proměnu od tradičního navazování vztahů, které je více v rukou rodičů než samotných aktérů, přes moderní navazování vztahů, při němž je aktivní role obou aktérů klíčová, až k digitálnímu způsobu seznamování prostřednictvím online seznamek. Jedná se o poměrně aktuální téma, které má přesahy do sociologie rodiny, sociálně stratifikačního výzkumu a teorie reprodukce společnosti.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce má kumulativní povahu. S výjimkou úvodu, krátké druhé a pak třetí kapitoly se jedná o přetisk třech článků (dvou již publikovaných, jednoho v recenzním řízení) na téma online seznamování (kapitola 4, 5 a 6). Jako celek práce však bohužel nedrží příliš „pohromadě“. Autorka si nedala práci s propojením třech samostatně napsaných studií či jiným vodítkem (speciální kapitolou?), jak k těmto studiím jednotně přistupovat. Nechává na čtenáři, aby tuto práci udělal za ní. I když je žánr kumulativní disertace legitimní, obvykle takové práce obsahují propojky, případně vysvětlující části, či dokonce speciální teoretickou kapitolu, které dávají dohromady samostatně publikované stati a představují jejich dílčí závěry v rámci nějaké obecnější teorie či závěrů. V závěru se sice autorka o něco podobného pokouší, nicméně zůstává hlavně na rovině shrnutí výsledků z publikovaných studií (které jsou mimochodem již v závěrech těchto studií). Navíc vůbec nezasazuje tyto závěry do širších teoretických rámců či hypotéz o problematice homogamie, partnerského seznamování či výběrového párování. Namísto toho reflektuje omezení a limity výzkumu online seznamování. To je sice důležité a ne zcela klíčové pro přínost poznání o zkoumaném tématu. Navíc zcela chybí nějaký mezinárodní přesah, kontext či komparace. Není pak jasné, jak moc jsou prezentované výsledky „univerzálně“ platné, zdali se jedná o idiosynkratický popis typický pro české seznamky nebo je možný i v tomto případě aplikovat nomotetický přístup, který je pro výzkumy homogamie a výběrového párování typický.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Práce neobsahuje samostatnou teoretickou část, která by akcentovala vysvětlení zkoumaných fenoménů a představoval klíčové koncepty a hypotézy. Neobsahuje ani výzkumné otázky. V úvodu je představeno téma, stručně charakterizováno, není však zarámováno teoretickými koncepty a vysvětleními, které snesly práce na tomto poli předcházející disertační práci. Teorie homogamie a heterogamie jsou v sociálně stratifikačním výzkum nebo na poli sociologie rodiny poměrně hojné. Proč si lidé berou nebo preferují stejného partnera nebo partneru než by bylo na základě náhody má své důvody a bylo by vhodné, aby práce tyto teorie reflekovala a především samotné empirické závěry do nich zasadila.

I když autorka reflektuje dva důvody párování, jimiž jsou struktura příležitostí a výběrové párování (dostupnosti spojená s omezeními versus partnerské preference) v práci nejsou rozlišené koncepty, které tyto důvody empiricky rámuje: (absolutní) homogamie a relativní homogamie (assortative mating – výběrové párování). Přitom se jedná o dva klíčové koncepty

pro porozumění vývoje samotného párování. V prvním případě se jedná o efekt struktury spojený s preferencemi, ve druhém případě se jedná o „čisté“ preference, přesněji řečeno šance s ohledem na variantu znaku vymezujícího typ homo či heterogamie (vše je podrobně popsáno v práci Katrňák 2008). S tím souvisí, že v práci také chybí reflexe empirického zkoumání homogamie, případně metodologická reflexe zjišťovaných statistických dat o ní. Nejedná se přitom o zcela triviální téma. Je známo, že podobně jako v měření sociální mobility, je nezbytné v měření homogamie vypořádat se s efektem struktury. Homogamie je totiž generována samotnou strukturou či měřícím nástrojem (počty kategorií, které výzkumník či výzkumnice volí) a může existovat ve statistických datech, i když lidé vůbec homogamní preference nemají či o homogamii neusilují. Toto je velké samostatné téma, které mělo být podle mého názoru alespoň zmíněno, už kvůli tomu, že v datech z online seznamování nemáme obvykle o struktuře aktérů (např. jejich vzdělanostních stupních) informace.

Kapitola 2 představuje především koncept online seznamování, nicméně už nikoliv teorie, které se ho týkají. Jedná se o jakýsi historický přehled seznamování přes inzeráty až k online seznamování.

Kapitola 3 je popis využívání online seznamování či postojů české populace k online seznamkám. Jedná se o deksripci dat z výběrového šetření „Behavio Labs“ z roku 2022 o velikosti vzorku 1000 respondentů. Kapitola je postavená na základních procentuálních distribucích (třídění prvního stupně), které ukazují například jaký podíl lidí využívá online seznamky z hlediska sociodemografie a identifikuje základní důvody k online seznamování.

Kapitoly 4, 5 a 6 jsou přetištěné samostatně vydané spoluautorké studie. Každá se nějakým způsobem dotýká prezentovaného tématu, nicméně vždy z trochu jiné perspektivy a s jiným zaměřením. Tyto studie, jako saostaně vydané, mají strukturu standardních časopiseckých článků (úvod, teorie, metodologii, analýza a závěry).

Závěr práce stručně shrnuje zjištění těchto kapitol a reflektuje limity zkoumání online seznamování.

1. Formální úroveň práce

Práce je sice napsána v anglickém jazyce, nicméně její název je česko anglický: „Dating in Modern Societies: Způsoby seznamování v současné společnosti“. Když pomínu, že není jasné o jakou současnou společnost jde (až z textu se čtenář dozví, že se jedná o českou společnost), je otázkou, proč je název práce anglicko český jazykový hybrid.

Práce s literaturou a odkazy na poznámkový aparát jsou správné. Do míry, do níž jsem to schopen posoudit, práce neobsahuje zásadní pravopisné chyby.

2. Práce s prameny či s materiálem

Práce spojuje tři již publikované texty a jedná se téměř o tři čtvrtiny celé práce. Tyto texty však nebyly publikována výhradně samotnou autorkou práce, ale vždy ve spoluautorství. V práci jsem nikde nenašel vyjádřený podíl těchto spoluautorů a spoluautorek na těchto publikovaných textech (pouze oznámení, že se jedná o tyto texty). Nevím, zdali se jedná o záměr nebo opomenutí, nicméně z hlediska autorky jde o poměrně závažný problém, protože není vyjádřeno, kolik z toho v disertační práci je původní, tedy originální autorčino dílo, a kolik z toho je práce spoluautorů a spoluautorek. Je otázkou na hodnotící komisi, do jaké míry se jedná o závažné pochybení a zdali je akceptovatelné, aby práce bez explicitně přiznaného podílu spoluautorů a spoluautorek na textech použitých v disertační práci, měla být akceptována.

3. Vlastní přínos

Přínos práce spočívá v představení digitálního seznamování jako doplňku, nikoliv nezbytné alternativě k modernímu a tradičnímu seznamování. Když čtu samotné závěry práce, není mi jasný vztah mezi „desirabilitou“ a „odmítnutím“. Pokud rozumím správně závěrům, lidé v online seznamkách preferují „dobrého“ až lepšího partnera či partnerku, nicméně protože se jim obvykle takový vztah nepodaří navázat, jsou odmítnuti, vede to k „nechtěné“ homogamii. Jejich preference jsou tedy jiné než je pak skutečný vztah. Autorka to nicméně rámuje že se jedná o lidi s podobnou desirabilitou. V tomto případě by to ale bylo s desirabilitou, která neodpovídá partnerskému vztahu. V sociologii homogamie se jedná o „nechtěnou“ homogamii. Partneri na sebe tzv. „zbyli“, protože je nikdo nechtěl, i když jejich preference jsou odlišné (např. lidé s nízkým vzděláním preferují partnery s vyšším vzděláním, nicméně obvykle končí s partnerem nebo partnerkou s podobným, nízkým vzděláním). Ve srovnání s homogamií „chtěnou“ (rozšířenou např. mezi vysokoškolsky vzdělanými lidmi) se pak jedná o zcela jiný typ homogamie, i když ji ve statistických datech vidíme jako stejnou.

IV. Dotazy k obhajobě

- Do jaké míry je online seznamování doplňkem předchozích variant seznamování a do jaké míry je vytlačuje a nahrazuje?
- Je online seznamování plnohodnotnou náhradou jiných typů seznamování?
- Jaký je vztah mezi desirabilitou a homofilí? Jak chápat interpretaci, že homofilie je výsledkem odmítnutí, což znamená, že potenciální vztah vzniká mezi lidmi s podobnou mírou desirability?

V. Závěr

V případě, že budou vyjasněné spoluautorské podíly na publikovaných statích předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla.

9. 1. 2024

prof. PhDr. Tomáš Katrňák, Ph.D